

Könyvismertetés

A jövő: egy multi-etnikus intézmény

[Takács Zoltán: Felsőoktatási határ/helyzetek Kiadó: Magyarországutató Tudományos Társaság Szabadka 2013 375. oldal (ISBN: 978-86-88073-27-1)]

Kovácsné Henye Livia PhD hallgató
Nyugat-magyarországi Egyetem Sopron

A Vajdaságban végzett társadalomtudományi magyarságtudományok egyik fiatal tehetsége Takács Zoltán, doktori disszertációjának kutatási eredményeit publikálja. A vajdasági és a kárpát-medencei magyarokat is érintő aktuális oktatás-kutatás kérdéseivel illetve a határhelyzettel foglalkozik. Kutatásában érintett országok Ukrajna, Szlovákia, Szerbia, Magyarország. A szerző abból a megállapításból indul ki, hogy a magyar érdekeltségű kutatások és a magyar nyelvű oktatás sorsát a Vajdaságban nemcsak a szerb állam érdektelensége és a tanulók számának a csökkenése okozza, hanem a racionális és hálózatosan szervezett oktatáskutatási intézmények hiánya, valamint a minőségi tanerő képzésének elégtelensége is nagymértékben befolyásolja. Ennek is köszönhetően vajdasági magyar érdekeltségű tudományművelésben eluralkodott a pesszimizmus és a kilátástalanság hangulata.

A szerző szerint egy multi-etnikus intézmény keretei között szerveződő felsőoktatásnak lehet jövője a Vajdaság északi részén ellenségkép formálása nélkül, a kisebbségi közösség nyelvi elszigetelődésének megakadályozásával, modern európai intézményi megoldások példáját véve alapul. Ezt a célt követve a „Szabadkai Egyetem” koncepció újradefiniálására kerül sor a kötetben. Takács Zoltán rávilágít arra, hogy a helyi társadalom számára milyen gazdasági előnyökkel jár egy új intézmény illetve milyen széleskörű és szerteágazó, regionális-társadalmi szolgálatokat nyújt a lokális közösségben.

A határon túli magyar intézményeknek fontos szerep jut a kulturális reprodukció és az esélyegyenlőség megteremtésében. Sokkal több fiatal tud bekapcsolódni a felsőfokú szakképzésbe azzal, hogy helyben biztosítanak képzési lehetőségeket, amely jelentős mértékben javíthatja a mindenki által hangsúlyozott, kisebbségi-képzettségi alulreprezentáltságot. Az egyén munkaerő-piaci helyzete és ez által a kisebbségi közösség társadalmi helyzete, pozíciója javulhat.

A Kárpát-medence felsőoktatása sajátos módon szerveződött a rendszerváltást követő időszakban. Ebben Magyarország és a magyar felsőoktatás szerepe játszott kulcsfontosságot, de a határon túli régiók, kisebbségi magyarság felsőoktatás-fejlesztési szempontrendszerai is meghatározóak voltak. Takács szerint, a kárpát-medencei magyar felsőoktatás több elemében is követi európai felsőoktatás

szerkezeti dinamikussait, amelyek során, a határon túli régiók különböző nemzet-állami és nemzetiségi- és kisebbségi érdekérvényesítési kontextusban kénytelenek alkalmazkodni, a mintákat átvenni.

Kelet-Közép-Európában kissé megkésve, de jelentkeznek az egyetemalapítási és felsőoktatási kísérletek, ám azokra jellemző a spontaneitás a koordinálatlanság. Az új keletű „piacosítás” szellemében a döntéshozók egyben a kisebbségi oktatás megoldását remélték - tévesen. A támogatáspolitikai figyelmen kívül hagyta a regionális kezdeményezéseket, köztük a változásmenedzserek személyes szerepét is a régiókban, valamint az egyházi érdekérvényesítés potenciális szerepkörét. A szerző nem nevezte erősnek és egységesnek a fogadó felet sem, akik elbizonytalanodtak abban, hogy valóban képes-e a lokális társadalom kiharcolni, majd befogadni az intézményt.

A kutatás során Takács két intézménybe – a Selye János Egyetemre Révkomáromba és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolára, Beregszászra – is ellátogatott, ahol interjúkat készített az intézmény vezetőivel. Kutatási eredményeit esettanulmányok formájában rögzítette. A szlovákiai egyetemen az anyanyelvű művelés kiszélesítése céljából sikerült életre kelteni a magyar felsőoktatás csíráját, amely a szlovákiai magyarság évtizedekre visszanyúló alacsony iskolázottságának fejlesztését tűzte ki célul. Révkomáromban, a Selye János Egyetemen mintegy 3000 hallgató tanul gazdasági-, tanárképzői-, református teológiai karon, bolognai folyamatokkal összhangban több szinten. A beregszászi magyar főiskolának értelmiségmegtartó, értelmiség-újrászervező küldetése van. A végleges alapításához egy fondorlatos politikai alku kellett - írja Takács – egy megfelelő politikai dimenzióba helyezett „történet”. Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán 934 hallgató tanul történelem és társadalomtudomány-, pedagógia és pszichológia-, filológiai-, matematika-, biológia és földtudományi tanszéken.

A szerb-magyar határrégió felsőoktatásának bemutatásakor a szerző igyekezett, hangsúlyozottan vizsgálni a vajdasági helyzetet. A szerb határrégió jellemzően kisebbségi (és multi-etnikus) felsőoktatási közeget jelent, amelyet speciális felsőoktatási igényei miatt nagyobb hangsúllyal vizsgál Takács Zoltán. A szerbiai határrégió kisebbségügyi specifikumai, problémái a vajdasági felsőoktatás aktuális helyzetét nehezítik. A kisebbségi felsőoktatás problémái között a magyar fiatalok lemaradása nagy a többségiekkel szemben. A magyarországi és szerbiai diplomák munkaerőpiaci mérlege alapján lényeges kettőséget állapított meg a szerző. Azok a diplomák, amelyek Magyarországon nem hoznak érdemi munkaerő-piaci érvényesülést azok a Vajdaságban hiányszakmák majd hozzáteszi, hogy a magyar támogatáspolitikai elsődleges célja a hiányszakmák pótlása lett volna. Azonban Magyarországon tanulva illetve a tanulmányok befejezését követően, a vajdasági magyar fiatalok nem tudnak a szerbiai munkaerőpiacon felzárkózni, integrálódni.

Egy új intézmény létrehozásának, támogatottságának lehetőségét vizsgálja a szerző Szabadka városában. Szabadka történelmi múltjának bemutatásában olvashatja az

érdeklődő, hogy Szabadka városa tradicionálisan multikulturális, magyar, szerb, horvát, bunyevác, nemzeti közösségek által lakott terület. Tekintettel a város specifikus etnikai összetettségére az elmúlt 10 évben többször is felvetődött az egyetem alapítás kérdése. Az önálló szabadkai magyar egyetem alapításáról kialakult állásfoglalás egyre nagyobb visszhangot kap. Támogatottság sem az akadémiai elit sem a politika részéről nem tapasztalható. Takács kutatásában feltárta, hogy a vajdasági származású „újgenerációs” fiatal értelmiségi elit nehéz helyzetben van a jövőt és szakmai érvényesülést illetően. A PhD. képzés kiválasztása során a vajdasági magyar doktoranduszok tudatos döntéseket hoznak, ösztöndíjjal mennek tovább tanulni, szakmai-akadémiai hálózatok, mentorok segítségével biztosított az előrehaladásuk. Fontos számukra a fokozat által remélt társadalmi státusz.

A szerző tanulmányában leírja, hogy Szabadkán a magyar hallgatók száma mintegy 2000 fő. Interjúalanyai elmondták, hogy jelentős probléma a negatív demográfiai trend, melyben nem csak a kevesebb magyar gyermekszületési mutatója játszik szerepet. A vajdasági magyarok továbbtanulási hajlandósága és esélye is kisebb, mint a többségi nemzeté. A kiutat sokan a magyarországi tanulmányi célú migrációban látják.

A szerző a továbbiakban felsőoktatás regionális-gazdaságfejlesztési szerepét, hatását elemzi, majd az utolsó fejezetben a szerb-magyar határon átívelő intézménykapcsolatokat mutatja be. Korábban a szakirodalomban a határrégió bemutatásával nem találkozott, így kutatása céljának e határszakasz felsőoktatásának, intézményi kapcsolatainak elemzését, bemutatását tűzte ki. Az empirikus kutatása során a szerző választ vár a határrégió felsőoktatását illető legfontosabb kérdésekre; arra, hogy a változások képviselői rendelkeznek-e elegendő kapacitással, készséggel, képességgel, ismerettel, jártassággal, kapcsolati tőkével a felsőoktatás fejlesztéséhez a határrégióban, hogy hogyan érhető el a határrégió társadalmi és kulturális felzárkóztatása.

Takács Zoltán könyvében a társadalomtudomány területén széles körben használható kutatási eredményeket tár az olvasó elé, mind a kutatók, mind az oktatók, hallgatókat hasznosíthatnak belőle. A politikusok számára is tanulságos és megfontolandó lehet a könyv, hiszen egy multi-etnikus intézmény megvalósítása társadalmi és politikai összefogás eredményeként jöhet létre határon innen és határon túl.

